

Özgür Budak

<https://orcid.org/0000-0002-2857-2006>

Assistant Professor, Ege University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Department of International Relations, Türkiye, ozgurbudak@gmail.com

Ulaş Kalay

<https://orcid.org/0000-0003-4762-8930>

Dr. Independent researcher, Türkiye, ulas_kalay@hotmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Budak, Ö. & Kalay, U. (2024). Süryani Ulusal Kimliğinin Varyantları: Kolektif Kimlik ve Hafıza. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (5), 2869-2898.

Süryani Ulusal Kimliğinin Varyantları: Kolektif Kimlik ve Hafıza

Öz

Bu çalışma Mardin, İstanbul ve Stockholm'u kapsayan saha çalışmalarının verilerine dayanarak Süryani etnik kimliği ve kolektif hafızasının farklı biçimlenişini göstermektedir. Buna göre baskın başka bir ulusal kimliğin kontrol ettiği coğrafyalarda yaşayan Süryanilerin baskın kimlik üzerine kurulu siyasal ve kültürel kurumlarla etkileşim süreçleri, gerilimler ve adaptasyon stratejileri birbirinden farklı gelişmiştir. Bunun sonucu olarak Süryanilerin grup aidiyeti ve anavatan tanımları ile etnik kimliğin tanımlanmasında vurguladıkları öncelikler farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmayı teğet kesen kültürel değerler, kentleşme ve siyasal örgütlenme dinamikleri başka coğrafyalarda yaşayan Süryanilerin siyasal ve kültürel retoriklerinde değişimler yaratmaktadır. Çalışma aynı zamanda etnik kimlikten ulusal kimliğe geçiş sürecinde madun kimliklerin geleneksel uluslaşma anlatılarından çok farklı karakterde gelişebileceğini göstererek uluslaşmanın tek bir kaçınılmaz patikaya dayanmadığı, özellikle bunu merkezi olarak şekillendiren siyasal kurumların var olmadığı durumlarda, çatışan ve parçalı bir karakteri olduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Süryani Kimliği, Uluslaşma, Etnik Kimlik, Diaspora

Variants of Assyrian National Identity: Collective Identity and Memory

Abstract

Based on fieldwork data from Mardin, Istanbul and Stockholm, this study shows the different formations of Syriac ethnic identity and collective memory. Accordingly, the processes of interaction, tensions and adaptation strategies of Assyrians living in geographies controlled by another dominant national identity with political and cultural institutions based on the dominant identity have developed differently. As a result, Assyrians' definitions of group belonging and homeland and the priorities they emphasise in defining ethnic identity differ. The cultural values, urbanisation and political organisation dynamics that tangent this differentiation create changes in the political and cultural rhetoric of Assyrians living in other geographies. The study also shows that subaltern identities in the process of transition from ethnic to national identity can develop in a very different character from traditional narratives of nationhood, arguing that nationhood is not based on a single inevitable path, but has a conflicting and fragmented character, especially in the absence of political institutions that centrally shape it.

Keywords: Assyrian Identity, Nationhood, Ethnic Identity, Diaspora

Giriş

Geleneksel milliyetçilik literatüründe bulunan genel kanı, tüm ulusların ortak tarih ve çıkarlar üzerine inşa edilmiş nispeten homojen bir grup bilincine sahip olduğudur. Dolayısıyla milliyetçiliğin tüm kitlesel boyutlarda aynı kültürel özellikleri barındırdığı düşüncesi ile hareket edilmektedir. Çünkü Fransız Devrimi sonrası siyasi bir topluluğun örgütlenmesi için etnisiteye dayalı bir milli soydaş yaratma ve onların yaşadığı toprakları kutsal hale getirme fikri -farklı kültürleri ve dilleri ulus etrafında birleştiren milliyetçilik anlayışı- devlete ait olma bilincini tek düzey bir kimlik tasavvufuna dönüştürmüş ve güçlü bir şekilde günümüze kadar varlığını korumuştur (Özkırımlı, 2008). Fakat Rousseau'nun egemenlik fikri ile gelişen ve bürokratik yollarla inşa edilen bu anlayış, literatürde her ne kadar birleştirici özelliği ile öne çıksa da onun çoğu zaman küçük bir kesimin yansıttığı duygulara hitap ettiği göz ardı edilmemelidir. Örneğin Türkiye'nin kırsal bölgesinde tarım işçisi olan bir Süryani kadınının kendi milletine olan bakış açısının, İsveç'in metropol şehrinde ticaret yapan bir Süryani erkeği ile aynı olması beklenemez. Çünkü bireyin sosyal kimliği inşa edilirken öznelğin tek bir boyutu değil, birçok boyutu devreye girmekte ve bu boyutlar birbirini etkilemektedir (Yanık, 2013, s. 227-230). Ek olarak toplumsal kesimler etnik kökene, cinsiyet farklarına, sınıf ve güç ilişkilerine göre bölünmektedirler. Bu bağlamda milli projelerde yer alan amaçlar toplumun bir kesiminden

diğerine farklılık gösterebilmektedir. Hatta aynı ulus içinde tek bir milliyetçiliğin değil, farklı milliyetçilik türlerinin olduğunu düşünebiliriz. Lakin oldukça basit görünen bu durum, genellikle milliyetçilik çalışmalarında görmezden gelinmektedir.

Geleneksel milliyetçilik çalışmalarında rastlanan bir diğer husus da milliyetçiliğin ulus kurma süreçlerini tamamlamış ya da bu yolda ilerleyen topluluklara indirgenmesidir. Oysa ki son yıllarda ulus-devletin rolünün zayıflamasına ilişkin tartışmalar, milliyetçiliğin sadece ulus-devlet anlayışı ile ele alınmaması gerektiğine dair bir uyarıdır (Demirtaş, 2003; Rumelili ve Adısönmez, 2020). Öyle ki Süryani topluluğu gibi ulus-devlet kurma sürecini tamamlayamamış diaspora topluluklarının milli değerleri, yeri geldiğinde vatandaşı olduğu değer ve çıkarlardan çok daha önemli olmaktadır. Bu gruplara ulus değilmiş gibi ya da potansiyel bir “ulusmuş” gibi davranmak yerine çağımıza uygun bir milliyetçilik anlayışı ile yaklaşılmalıdır. Tam da bu noktada bu çalışmada Süryani topluluğu ele alınarak ulus-devlet kurma sürecini tamamlayamamış olan bir topluluğun milliyetçi çabasının toplumsal kesimlere göre nasıl farklılaştığı ve bu farklı çabaların gündelik hayatta var olan etnik, dini ve siyasi sorunlar ile nasıl müzakere edildiği gösterilmek istenmiştir.

Elbette ki tarihlerinin büyük bir kısmını göç ederek geçiren toplulukların milliyetçi tavrını anlamak ulus-devlet kurma sürecini tamamlamış olan topluluklara göre çok daha zordur. Çünkü söz konusu topluluklar farklı mekanlarda farklı siyasal ve sosyal koşullar altında kimlik inşa süreçlerini tamamlamaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla uzunca bir süre birbirinden ayrık bir şekilde gelişen bu tarz kolektif kimlikler daha karmaşık ilişkileri ve sorunları hesaba katmayı gerektirir. Öyle ki Süryani milliyetçiliğinin farklı yönlerinin hakkıyla anlaşılmasını sağlamak için bu makalede mekânsal, sınıfsal ve ideolojik farklılıklar dikkate alınmış ve farklılıkların karşılaştırılmasına ayrıca önem verilmiştir.

Farklı mekanlarda farklı kolektif yapıların niteliğine göre inşa edilen Süryani milliyetçiliğinin anlaşılması için bu çalışma, milliyetçiliğin gündelik ilişkilerde nasıl üretildiğini anlamaya yönelik bir araştırma yöntemi uygulanmıştır. Araştırmanın bulguları 7 Şubat 2022-10 Şubat 2023 tarihleri arasında toplanan saha verilerine dayanmaktadır. Söz konusu saha çalışmasında farklı siyasal birimler altında yaşayan Süryanilerin kimlik inşa süreçlerinin belirlenmesi adına Mardin ve çevresi, İstanbul ve Stockholm’de kota örnekleme dayanarak toplam 179 kişi ile görüşme yapılmıştır. Ayrıca Süryani kimliğine dair en iyi sonucu verecek bir örneklem-evren ilişkisi kurmak için Mardin ve çevresinde 50, İstanbul’da 250 ve Stockholm’de 750 adet olmak üzere toplam 1050 adet anket çalışması yürütülmüştür. Sonuç

olarak bu makale literatür taramasına ek olarak yapılan saha çalışmalarının verilerini de analiz ederek Süryani milliyetçiliğinin bir haritasını çıkarmaya gayret etmiştir.

Elbette ki bu makale Süryani milliyetçiliğine dair kuramsal bir çerçeve oluşturmayı kendine amaç edinmemiştir. Böyle bir amacı edinmek için Süryani kimliğinin her bir veçhesini her bir mekâna ilişkin analiz ederek bulguları birleştirmek gerekirdi. Fakat bu makalede, anavatana ve diasporaya ilişkin temel bazı çelişkiler vurgulanarak en azından ulus-devlet inşa sürecini gerçekleştiremeyen ve günümüzde de böyle bir gündemi olmayan Süryanilerin kendi imkanları dahilinde siyasal ve kültürel değerlerini birbirine nasıl bağladığı ya da bağlayamadığı anlaşılabilir. Ayrıca bu makalede Süryani topluluğunda yer alan farklı toplumsal kesimlerin farklı milliyetçilik inşası çabası vurgusu bulunmaktadır. Fakat bu Süryani topluluğunda ortak bir kimlik paydaşı olmadığı anlamına gelmemektedir. İfade edilmek istenen husus milliyetçiliğin Süryani topluluğunda farklı etno-siyasi projelere konu edinebileceğidir.

1.Süryani Milliyetçiliğinin İnşası

Osmanlı İmparatorluğunun 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlattığı modernleşme ve merkezileşme hareketi Süryani milliyetçiliğinin inşasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü İmparatorluğun doğu vilayetlerinde kendi çıkarlarını maksimum düzeyde koruyan toprak ağaları ile ruhban sınıfının ittifakını bozup merkezi bir sivil toplum anlayışını inşa etmek adına Bab-i Ali yönetiminin çıkardığı 1856 tarihli Islahat Fermanı, kırsal bölgelerde daha bürokratik ve laik yönetimlerin zeminini oluşturmuş ve özel mülkiyetin kayıt altına alınmasını sağlamıştır (Tahincioğlu, 2019, s. 217-225). Bu süreçte sivil kesimlerin, hatta Müslüman olmayanların da yerel meclislere olan katılımının sağlanması ile geleneksel örgütlenme anlayışına sahip olan dini toplulukların içindeki küçük, seküler kesimlerin eşitlik, özgürlük ve adalet gibi kavramların etrafında isteklerini daha cesur bir şekilde talep etme fırsatı doğmuştur. Siyasal, sosyal ve eğitim alanında yaşanan değişimlere paralel olarak Süryani topluluğu içinde Aşur Yusuf, Naüm Faik, Hanna Çıkkı, Cebbür Boyacı ve Beşer Hilmi Borucu gibi entelektüellerin etrafında toplanmış küçük bir kesimin bu fırsatı değerlendirerek Süryani toplumunun modernleşme sürecini başlatması günümüzdeki Süryani milliyetçiliğinin protipi duygularını oluşturmuştur (Trigona-Harany, 2008, s.105-106; Erol, 2016, s. 72-73). Fakat Süryani topluluğunun geleneksel kodlardan çıkıp sivil ve siyasal hayata katılımını sağlayan ve modernleşmesinin önünü açan bu duygular, topluluğun dini örgütlenmesinde yer alan kesimler tarafından hoş karşılanmamıştır (Telli ve Yılmaz, 2020, s.25-28).

Süryani topluluğunun dini örgütlenmesinde yer alan kesimlerin özellikle de Ortodoks olanların topluluğun daha modern ve sivil örgütlenmesi için oluşturulan çabaya direnç göstermeleri için haklı sebepleri bulunmaktadır. 19. yüzyılın büyük güç siyaseti altında İmparatorluğun doğu vilayetlerinde oldukça etkin bir misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğünün altı çizilmelidir. Bu süreçte Protestan ve Katolik misyonerler, kurdukları kurumlar (sosyal ve eğitim kurumları) ve yansıttıkları yeni modern yaşam biçimleri ile önemli sayıda Süryani'yi etkilemeyi başarmış ve kendi kiliselerine çekmişlerdir (Soydan ve Tüncel, 2013). Protestan ve Katolik kiliselerinin Süryani topluluğu içinde etkinliği arttıkça Süryani Ortodoks ruhban sınıfı öz dini kimliklerini daha fazla koruma ihtiyacı hissetmişlerdir ve bu korumayı Osmanlı millet sistemi içerisindeki geleneksel yönetim biçimleri ile özdeşleştirmişlerdir. Dolayısıyla Süryani topluluğunun sivil örgütlenmesi için çaba gösteren Yusuf Aşur, Naüm Faik ve Hanna Sırrı Çıkkı gibi günümüzde Süryani milliyetçiliği için önemli figür haline gelmiş entelektüeller o dönemde bir anda geleneksel liderlerin hedefi haline gelmişlerdir. Ortodoks olmalarına rağmen Protestan misyonerlerinin kurduğu eğitim merkezlerinde çalışan bu kesimlerin topluluk adına yarattığı modern sosyal etkileşim ve duygular Süryani Ortodoks ruhban sınıfı tarafından tehdit olarak algılanmıştır (Bayburt, 2009, s.109-119). Açıkçası söz konusu entelektüeller yayınladıkları makaleler ile topluluğun aydınlanmasının önündeki en önemli engelin dini kurumlar olduğunu ve bu nedenle de yüzyıllardır içinde buldukları ıstırap duygusunun sivil bir örgütlenme ile sona ereceğini açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Çünkü bu makalelerin konu başlıklarının genel hatları Süryanilerin eğitimi ve sorunları üzerine dini kurumların yeterince önem vermediği ve bu konularla kimin ilgileneceği üzerine olmuştur (Çıkkı, 2004, s.57; Trigona-Harany, 2008, s. 105-106). 1856 tarihli Islahat Fermanı'nın yarattığı koşullar neticesinde Süryani topluluğunun örgütlenmesinde görülen sivilleşmeye dair çaba, İmparatorluğun merkezileşmesi yolunda oluşturulan yerel meclislerde sivil entelektüellerin katılımı ile perçinlenmiş ve bu tarihten sonra Süryani topluluğunun devlet katındaki temsilinin sağlanması noktasında topluluk içinde yaşanan güç çekişmesi daha da etkisini göstermiştir. Dolayısıyla özsel olarak birleştirici bir güce sahip olan milliyetçilik, bu süreçte geleneksel örgütlenme anlayışına sahip olan Süryani Ortodokslar tarafından kabul edilmemesi gereken bir anlayış olarak görülmüştür. Toplumsal örgütlenmenin kaynağını kendi geleneksel normlarının devam ettirilmesi olarak gören Süryani Ortodokslar geleneğin aynı şekilde baskın ve yerel ölçüde kalması için 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı millet sisteminin yapısını devam ettirecek şekilde hareket etmişlerdir (Erol, 2017, s. 72-73; Tahincioğlu, 2019, s. 224; Kalay, 2024, s. 139-145). I. Dünya

Savaşı boyunca Jön Türkler olarak bilinen grubun İmparatorluk siyasetini etnik yörecilik üzerine inşa ederek dini azınlıkların anavatanından kovulmasına neden olan siyasi kararları hayata geçirerek Süryani topluluğunun farklı veçhelerini ortak bir kader anlayışında bir araya getirse de Süryani diasporasının oluşumunun hemen ardından topluluğa kazandırılan siyasi kimliğin kimin tarafından temsil edileceği konusu farklı örgütlenmelerin yeniden çekişmesine neden olmuştur (Bilge, 1991, s. 96-102). Bu iddia bugün Süryani topluluğunun nasıl adlandırılması gerektiğine dair yapılan tartışmalarda kendine yer bulmaktadır. Bu tartışmaların ana eksenini “Süryani” ve “Asur” adları üzerine olsa da topluluğun yapısının ne olduğu veya onun kimlerden oluştuğu üzerine yapılan akademik tartışmalar incelendiğinde söz konusu topluluğa referans sağlayacak şekilde mezhepsel (Yakubi, Nasturi, Keldani, Maruni) veya coğrafi adların (Doğu Süryani, Batı Süryani) kullanıldığı fark edilmektedir (Aydın, 1964; Günel, 1970; Çelik, 1988). Fakat günümüzde milliyetçilik anlamında Süryani topluluğunu çelişkiye sokan asıl husus ise diasporadaki ruhban sınıfının da milliyetçi duygulardan beslenerek kendilerine yeni bir konum edinmeleridir. Dolayısıyla mezhepsel örgütlenmelerin Süryani tabanı için ne denli önemli olduğunu kavramadan diasporada ortaya çıkan kimi dini kurumlar ile kimi sivil kurumların ortaklığını ve düşmanlığını idrak etmek zor olur. Bundan ötürü Süryani milliyetçiliğin inşasına gidilen sürece şimdi ara verip Süryani topluluğunda yaşanan mezhepsel tartışmaların tarihsel sürecine bir bakmak gerekir.

5. yüzyıla gelindiğinde Süryani kimliği Mezopotamya’da Hıristiyanlığı kabul eden bir topluluk olarak Hıristiyan olmayanlara karşı kolektif bir kimlik tasavvufuna kavuşmuştu. Bu dönemde ulus kavramına ilişkin bir örgütlenme fikrinin olmadığı düşünüldüğünde söz konusu kolektif kimliğin etnisite ve dini cemaat arasında bir geçiş yaşadığı ifade edilebilir (Romeny, 2005, s. 377-399). Fakat 431 yılında İsa’nın doğasına ilişkin ortaya çıkan fikir ayrılıkları nedeniyle söz konusu kolektif kimlik teolojik anlamda ilk ayrışmasını yaşayacak ve daha sonraları Doğu ve Batı Süryanileri şeklinde adlandırılacak olan ayrışmanın tarafları, (ilerleyen zamanlarda her bir kesim kendi içinde de bölünmeler gerçekleştirecektir) 20. yüzyıla kadar iki farklı dini örgütlenme biçiminde sosyal kimlik süreçlerini tamamlayacaktır. Süryani topluluğunda yaşanan ilk bölünme her ne kadar mezhepsel fikir ayrılıklarının bir ürünü olarak ifade edilse de aslında aynı tarihsel deneyimlere sahip olan, aynı kültürel sembollerini kullanan ve aynı dili konuşan fakat farklı siyasi coğrafi sınır içinde kalan toplulukların güç çekişmesine dayandığı vurgulanmalıdır. 431 yılından sonra Süryani Hıristiyanlığı içinde iki farklı patriklik

merkezinin oluşmasındaki en önemli etken Pers siyasal sınırlarının genişlemesi ile Süryani topluluğunun Bizans ve Pers sınırlarında ikiye bölünmesi ve bölünen bu toplulukların siyasal iktidarlar tarafından kontrol edilmeye çalışılmasıdır. Özellikle de bu dönemde Pers İmparatorluğu'nun Bizans İmparatorluğuna karşı sürdürdüğü siyasal bir çekişmede Bizans sınırları içinde yaşayan Hıristiyan bir topluluğunun zaaflarından faydalanması bir tür dış politika stratejisi çerçevesinde ele alınmalıdır (Öztürk, 2005, s. 24). Dolayısıyla 431 tarihli Efes Konsilinden sonra Pers İmparatorluğu sınırları içerisinde kalan Doğu Süryanileri sadece Bizans İmparatorluğu ile değil, Batı Süryanilerin patriklik merkezi olan Antakya Kilisesi ile de ilişkilerini kesmişlerdir. Söz konusu ilk bölünme yaşandıktan sonra Süryani dilinin ve felsefesinin geleneğinden gelen bu topluluklar kendi içlerinde birçok kez daha bölünme yaşamışlardır. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Süryani dilini ve felsefesini kültürel miras olarak devam ettiren yaklaşık sekiz farklı dini örgütlenmenin varlığından bahsedilebilir. Bu dini örgütlenmeler Batı Süryani Kiliseleri (Antakya Kilisesi), Doğu Süryani Kiliseleri (431), Melkitler (541), Maruniler (7.yy), Melkit Katolikler (13. yy), Keldani Kiliseleri (1551), Süryani Katolikler (1783), Süryani Protestanlar (1860) şeklindedir (İris, 2003, s. 14; Brock ve Taylor, 2006, s. 11). Sonuç olarak, Osmanlının 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlattığı modernleşme ve merkezileşme hareketinin yarı olgunlaşmamış yapısı Süryani topluluğunu modern bir biçimde etkileme kapasitesine sahip olan sivil elitler ile topluluğun örgütlenmesinde iktidarını korumak isteyen ruhban sınıfını birbirine düşürmüştür. Bu nedenle de 19. yüzyılın sonlarına doğru Süryani topluluğunun geleneksel örgütlenme biçimlerinden kurtulup sivil ve modern ortak hedefler doğrultusunda hareket edebilmesi için inşa edilen milliyetçilik, yeni bir form ile kendini biçimlendireceği bir anda mezhepsel bölünmelerin kurbanı olmuştur. En önemlisi ise söz konusu hareket biçimleri farklı mekanlarda farklı sosyal ve siyasal gruplar ile gündelik ilişki kurdukları için Süryani milliyetçiliğini sürekli olarak farklı bakış açıları ile inşa etmeye çalışmışlar ve onu farklı söylem, tutum ve davranış kalıplarına maruz bırakmışlardır. Dolayısıyla bugün gelinen noktada Süryani topluluğu büyük ölçüde rakip kiliselere ve siyasi gruplara bölünmüş bir şekilde görülmektedir (Parpola, 2004, s. 18).

2. Süryani Milliyetçiliğinin Diaspora Ülkelerindeki Gelişimi

I. Dünya Savaşı yılları boyunca İmparatorluğun doğu vilayetlerinde artan toplumsal şiddetin bir sonucu olarak özellikle de Hakkâri ve çevresinde yaşayan Doğu Süryanileri can güvenliklerini sağlamak için ilk olarak İran, Irak ve Suriye gibi Batılı güçlerin kontrolündeki bölgelere, kısa bir süre sonra da bu bölgelerden ABD, Kanada ve Avusturalya gibi denizaşırı ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır (Turgut, 2016, s. 277-280). Yaşanan bu göç

deneyiminin ilk yıllarında anavatanlarından uzakta yaşayan Süryanilerin 19. yüzyılın sonlarında inşa edilmeye çalışılan sivil bir örgütlenme anlayışını daha kolay bir şekilde pekiştirdikleri ifade edilebilir. Çünkü denizaşırı ülkelerde mezhepsel kimliklerin ötesinde bir tanımın gerekliliği anavatanda ruhban sınıfının direnç gösterdiği sivil eksenli Süryani milliyetçiliğinin (aslında Asur milliyetçiliği) daha kolay kabul edilmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda Naum Faik gibi Süryani topluluğunun modern ve sivil örgütlenmesi için çaba gösteren entelektüeller diaspora ülkelerine yerleşir yerleşmez topluluklarının tüm farklılıklarını göz önünde bulundurarak Süryanilerin ortak bir ideoloji altında birleşmelerine zemin hazırlayacak ortak bir kimlik hareketini yeniden başlatmışlardır. Söz konusu ortak kimlik hareketinin merkezinde ise Asur İmparatorluğunun tarihsel mirası yer almıştır (Makko, 2012).

Aslında “Asur” kimliğinin ortaya çıkışı ve ona ilişkin üretilen söylemler ilk kez diasporada ortaya çıkmamıştır. Misyonerlerin yaptığı arkeolojik çalışmaların tezlerine dayanarak Asur İmparatorluğunun günümüzdeki mirasçıları olarak Mezopotamya’da yaşayan Hıristiyanları ilk işaret eden İngilizler olmuştur (Fiey, 1965, s. 6-13). 19. yüzyılın büyük güç siyaseti Osmanlı İmparatorluğunun sınırlarında çekişme gösteriyordu ve bundan dolayı Mezopotamya toprakları ve üstünde yaşayan topluluklar ile ilişki kurulması Rusya, Fransa, İngiltere ve ABD gibi devletlerin menfaatleri için bir anda önem arz etmeye başlamıştı. Öyle ki 18. başlarında Kafkasya ve Balkanlar’a doğru Rusya’nın yayılmacı siyasetinin önüne geçebilmek için Fransa, İngiltere ve ABD de Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde misyonerlik faaliyetlerini sürdürebilmek amacıyla kendi çıkarları doğrultusunda ilişki kurabilecek toplulukları keşfetmeye çalışmışlardır. Fransızlar Katolik inancı üzerinden Maruniler ve Keldaniler ile kurduğu kolay ilişki sayesinde Mezopotamya topraklarında fazla çaba göstermeden menfaatlerini yürütürken, İngilizler ve ABD için bu durum biraz daha uğraş ister konu haline gelmiştir. Çünkü Anglo-Sakson misyonerler öncelikle bölgeye Fransız Katolik misyonerlere göre çok daha geç bir tarihte gelmişlerdir ve ayrıca Protestan olmaları nedeniyle de Mezopotamya’da yaşayan Hıristiyanlarla dini kimlik üzerinden ortaklık kuramamışlardır. Bu bağlamda Anglo-Saksonlar için Mezopotamya’daki çıkarların korunmasına yönelik dini öğretiler üzerinden geliştirilen siyasetin kabul görmeyeceği anlaşılmış ve bu nedenle de dönemin doktrini olan milliyetçiliğin bir tür siyasi malzeme olarak bu bölgede kullanılması sağlanmıştır (Bayburt, 2009, s. 56-134).

İngiliz misyoneri olarak bölgeye gelen Dr. Robert Wals'ın notları Hakkari ve Urmiye bölgesinde bulunan Doğu Süryanileri (yerel olarak Nasturileri) işaret etmiştir. İngilizler 1823-1825 tarihleri arasında dönemin zayıf İmparatoru olan İran sınırlarındaki Urmiye'ye gelerek ilk misyon merkezlerini oluşturmuşlar, 1841 yılında da Hakkari'deki Doğu Süryanilerin Patriklik merkezi ile ilişkilerini sınırlı geliştirmişlerdir. Yukarıda da vurgulandığı üzere Doğu Süryanilerin savunduğu dini fikirler ile Protestan fikirler birbirine oldukça zıttır ve bu nedenle de İngiltere'nin ilk çabası beklenildiği gibi karşılık görmemiştir. Protestan Kiliselerine geçmeyen Doğu Süryanilerin henüz kapıda olan Osmanlı-Rus savaşında Rus saflarına kaymamaları için İngilizler bir tür siyasi kurnazlığa başvurarak dini kimlik adına yakın duran tanımlamalardan uzaklaşıp, Hıristiyanlık öncesi var olan bir uygarlığa atıf yapmaya başlamışlardır. Dolayısıyla 1870'e kadar Hakkâri ve Urmiye bölgelerinde yaşayan Süryanilerin tanımlanması misyonerlerin yazışmalarında "Nasturi" şeklinde geçerken, 1870'ten sonra "Asur" ifadesinin kullanımına yer verilmeye başlanmıştır (Fiey, 1965, s. 6-7). Günümüzde diaspora ülkelerinde Süryani milliyetçiliğinin ortak hareket etmede sorun yaşamasının en önemli nedenlerinden biri 19. yüzyılın sonlarında inşa edilmeye çalışılan sivil ve modern kimliğin diasporada "Asur" tarihselliği altında Doğu Süryaniler (Nasturiler) üzerinden kurumsallaştırılmaya çalışılmasıdır. Bu noktada "Asur" kimliğinin neden sadece Nasturiler ile örtüştürüldüğü, diğer mezheplerin niçin dışarıda kaldığı sorusu akıllara gelebilir. Bu sorunun cevabını bulmak için 1915-1921 yılları arasındaki sürece odaklanmak gerekir. Çünkü 1840'lı yıllardan sonra İmparatorluğun doğu vilayetlerinde ortaya çıkan toplumsal şiddet genellikle Nasturilerin yaşadığı Hakkâri dolayların kendisini göstermiştir. Savaş yıllarında da savaşın bedelini ve yükünü en fazla Nasturiler çekmiştir.

I. Dünya Savaşı başladığında Patrik Şimun'un Ruslarla yaptığı görüşmeler sonrası Nasturiler içinden düzenli bir ordu kurulmuş ve bu ordu daha sonraları da İngilizler ile birlikte hareket etmiştir. Söz konusu ordu 1918 yılında Kürt birlikleri ile girdiği çatışmalarda İngilizlerden beklediği desteği tam alamayınca başarısız olmuştur. Kürtlerin bölgedeki siyasi ve askeri üstünlüğünün artması sonrasında Nasturiler Hakkari'den göç edip Irak'taki Bakuba kampına yerleşmek zorunda kalmışlardır. Nasturilerin hem savaş sırasında hem de göç sırasında önemli kayıplar verdiği fakat asıl olarak Urmiye, Tur Abdin, Nusaybin, Çezire ve Çölemerik bölgesinde ulusal bir hükümet kurmak için çıktıkları bu yolda vatansız kaldıkları söylenebilir. Dolayısıyla savaş bittiğinde barış görüşmeleri sırasında Nasturiler kendilerini Rus ve İngiliz güçleri yanında savaşa katılmış ve savaşın yükünü çekmiş bir topluluk olarak görmüşlerdir (Anzerlioğlu, 1998, s. 92; Özdemir, 2008, s.70-80). 1917 yılında Birleşmiş Özgür

Asur Urmiye Manifestosunda da geçtiği gibi Nasturilerin ulus olduğu ve bu nedenle de ulusal bir hükümete sahip olması gerektiği vurgulanıyordu. Fakat savaş sona erdiğinde Bakuba Kampına yerleşmiş olan Nasturilerin en büyük korkusu Batılı devletlerin kendilerini Ermeniler ile aynı etnik topluluk olarak ele almalarıdır. Böyle bir hatanın olmaması için Nasturiler “Paris Barış Konferansı Öncesinde Asur İstekleri” adlı bildiriye yayınlamışlar ve kendilerinin ayrı bir ulus olduğunu, savaş başladığında Rusya’nın yanında yer aldıklarını, Rusya’nın savaştan çekildikten sonra da onun müttefikleri ile birlikte hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuç çaba vermiş ve ABD’den ve Rusya’dan oluşturulan delegeler ile Nasturiler Asur ulusunun temsilcileri olarak barış görüşmelerinde yerini almışlardır. Fakat söz konusu delegelerin barış görüşmelerinde tüm Süryanileri temsilen orada olduğu ifade edilemez. Çünkü aynı zamanda Fransızların himayesindeki Süryani Katoliler, Keldani Delegatesi olarak görüşmelere katılmak istemişlerdir. Bu nedenle de Paris Barış Konferansında Süryaniler tek bir grup olarak değil, Asur ve Keldani Delegasyonlarının katılımı ile iki farklı grup şeklinde görüntü çizmişlerdir (Makko, 2012, s. 305-306). Tüm bu süreçte ise Batı Süryaniler (Yakubiler) etkin bir rol almamışlardır. Söz konusu topluluk, savaş zamanı ve sonrasında ne herhangi bir Batılı bir güç ile ittifak kurmuş ne de devlet kurma talebinde bulunmuştur. Batı Süryani din alimlerinin çalışmalarına bakıldığında Süryaniler kendilerinden herhangi bir isteği olan Batılı misyonerlere destek vermek bir yana dursun, onları protesto edip kendi kiliselerinden uzaklaştırdığı anlaşılmaktadır (Dolapönü, 1972, s.103; Tahincioğlu, 2019, s. 237-242). I. Dünya Savaşı boyunca Süryani topluluğu içindeki farklı tutumlar, sivil ve modern anlamda ortaya çıkan fakat sonraları siyasal amaca hizmet eden Süryani milliyetçiliğinin farklı şekilde algılanmasına neden olmuştur. Ayrıca Eski Asur uygarlığının modern kalıntıları olarak Mezopotamya’daki Süryanileri işaret eden İngilizler, 1920 tarihli San Remo Konferansında Süryanilerin geçmişte yurt edinemediğini ve bu nedenle de birlikte yaşama tecrübelerinin olmadığını belirterek söz konusu topluluğun ulus olmanın niteliklerini taşıyamadığına, dolayısıyla mezhepsel olarak örgütlenen bu topluluğun yönetme hakkının kilise özerk denetimi ve idaresi altında sınırlı tutulması gerektiğini kararlaştırmıştır. Bu karar geçmişte olduğu gibi bu süreçten sonra da Süryanilerin geleneksel kurumlar altında öğütlenmelerine yol açmıştır (Bulut, 2005, s. 197). Sonuç olarak 19. yüzyılın sonlarında ortak bir kimlik yaratımı için inşa edilen Süryani milliyetçiliği I. Dünya Savaşı ve sonrasında barış görüşmeleri boyunca “Asur” tarihselliği altında siyasal bir amaç için kullanılmış fakat ulusal bir aidiyet kazanamamıştır. Bu süreçten

sonra Nasturiler ile özdeşleşmiş olan “Asur” adı ise diasporada her ne kadar yeni bir bilinç ile inşa edilmeye çalışılsa da mezhepsel bir topluluğun faaliyetleri olduğu algısını yıkamamıştır. Günümüzde dahi “Asur” adının neyi tanımladığına ve hangi kimliği ön plana çıkardığına yönelik tartışmalar devam etmektedir.

Savaş bittikten sonra Süryani milliyetçiliğinin önündeki en önemli engel ise kimliğin farklı siyasal birimler ve koşullar altında sürdürülmesi gerekliliğidir. I. Dünya Savaşı'nın olumsuz şartları nedeniyle Süryanilerin önemli bir çoğunluğu anavatanlarından ayrılmışken, savaş sonrasında Mezopotamya'da kalanlar da yeni siyasal birimlerin oluşumu ile adeta bölünmüşlerdir. Dolayısıyla diasporada ve anavatanda birbirinden ayrık bir şekilde yaşayan Süryaniler I. Dünya Savaşı sonrası Süryani kimliğinin gelişimini buldukları yeni rejimlerin çıkarlarına göre biçimlendirmişlerdir.

İran, Irak, Suriye ve Türkiye sınırlarında birbirinden ayrık bir şekilde yaşamaya başlayan Süryanilerin bu süreçte en önem verdiği konu buldukları devletlerde daha iyi şartlar altında yaşamlarını sürdürmek olmuştur. Fakat buraya bir parantez açıp Irak'taki Bakuba kampında bulunan Nasturilerin yurtsuzluk sorununa ilişkin geliştirdiği Asur kimliğinin siyasallaşmasını vurgulamak gerekir. Nasturiler yurt edinme ya da en azından yurtlarına dönme hususu üzerine siyasal ve ulusal kimlik stratejileri geliştirirken, Batı Süryaniler ve Keldaniler mezhepsel çıkarların muhafazası için kendilerini yeni rejimlerin tehdit olarak gördüğü siyasal ve ulusal kimlik meselelerinden soyutlamışlardır. Dolayısıyla Batı Süryanileri ve Keldaniler yeni rejimlerin altında tekipleştirmeye yönelik siyasal ve sembolik şiddet pratiklerine karşı kültürel ve dini kimliklerini koruyan bir kimlik stratejisi geliştirirken, Nasturiler “Asur” milliyetçiliğini hem geleneksel ve dini kurumlara hem de buldukları ülkelerin yeni siyasal rejimlerine karşı bir direnç göstergesi olarak sunmuşlardır (Kalay, 2024). Nasturilerin Süryani kimliğinin diğer veçhelerinden farklı olarak buldukları siyasal birimlere karşı ayrılıkçı bir milliyetçi programa sahip olmaları aslında şaşırtıcı değildir. Çünkü Nasturilerin düşsel ve yapısal örgütlenmesinin merkezinde yer olan Nusaybin Okulunun kuruluş ve gelişim süreçlerine bakıldığında bu okulun kodlarında topluluğun özerk ve bağımsız olması için siyasal iktidara karşı mücadele deneyiminin olduğu görülmektedir. Çünkü Nusaybin Okulunun kuruluşunda yer alan entelektüeller, Nastur'un öğretilerini benimseyenlerdir ki Nastur'un öğretileri Bizans siyasal tarafından yasaklandıktan sonra Bizans İmparatorluğunun dini ve siyasal boyunduruğu altında olmak istemeyen bu kişiler Pers sınırlarına göç ederek kendi toplumsal örgütlenmelerini yeniden inşa etmişlerdir. Dolayısıyla Nasturilerin merkezi iktidarlar ile olan sınırlı ilişkileri aslında Nusaybin Okulunun Bizans İmparatorluğuna göstermiş olduğu kolektif kimlik

mücadelesine dayanmaktadır (Hayes, 2005, s.166-183). Hatta Osmanlı İmparatorluğuna tabi olduktan sonra bile Doğu Süryani Patrikliği Bab-i Ali ilişkilerini Batı Süryaniler gibi Ermeni Patrikliği üzerinden değil, özerk bir şekilde geliştirmiştir (Külliyat-ı Kavanin, 1663/64; Külliyat-ı Kavanin, 1729). Bu özerk türden geliştirilen ilişki de 19. yüzyılın büyük güç siyasetinde onların Batı Süryanilerin aksine İmparatorluk karşısında daha kolay bir şekilde konumlanmalarına vesile olmuştur. Haliyle I. Dünya Savaşı'ndan sonra Nasturilerin yurt özlemi bir tür felaket belleği olarak sunulup yeni kurulan rejimlerin karşısında konumlanmaya devam etmiştir.

Geçmişten beri merkez siyasallarla bürokratik ilişkilerini olumlu bir şekilde geliştiren Batı Süryanileri ise Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden sonra farklı ülkelerin siyasal birimlerinde de aynı stratejiyi devam ettirmiş, kolektif kimliğin çimento vazifesini kilise örgütlenmesine vermiştir. Tıpkı İmparatorluğun modernleşme ve merkezileşme süreçlerinde geleneksel yönetim anlayışının devam ettirilmesi yönünde gösterdiği tavır gibi Batı Süryaniler buldukları ülkelerin rejimlerinin kurumsallaşması yönünde alınan kararlara direnç göstermemiş, hatta kimi zaman kendi kimliklerini törpüleyerek tek-tipleştirme siyasetin anlayışı ile bütünleşmişlerdir. Süryani kolektif kimliğinin aktarımı kültürel olarak onlar için yeterli görüldüğünden siyasal ve sosyal hak talebinde bulunacak herhangi bir söylemden kaçınmaya özen göstermişlerdir (Erol, 2016, s. 310-315). O halde 1970'lere gelindiğinde Süryani milliyetçiliğinde iki farklı hareket biçiminin yer aldığı ifade edilebilir. Bu hareket biçiminin bir taraftarında etnik ve ulusal kimliklerini koruyabilmek için Asur milliyetçiliğini siyasallaştıranlar, diğer tarafında ise kültürel kimliklerini geleneksel örgütlenme anlayışında sürdürülebilmek için buldukları devletlerin vatandaşlık kimliği ile bütünleşenler bulunmaktadır. Bu iki kimliğin Suriye'deki gelişimi Süryani milliyetçiliğinin farklılaşma boyutunu net bir şekilde göstermektedir.

Kendi varlıklarını koruyabilmek için ulus-devlet kurma sürecini tamamlayan yeni rejimlerin başvurduğu ilk yol azınlıkların devlet siyasetinden soyutlanması olmaktadır. Baskın Oran'ın (2014) da vurguladığı üzere yeni kurulan bir ulus-devlet kendi milliyetçi kimliğini inşa ederken aldığı kararlar ile azınlık kimlikleri sineye çekmeye çalışmaktadır. Suriye'de de Pan-Arabizm hareketinin başlaması ile Hıristiyanların kamusal alandaki avantajlarının kaybedeceği somut kararlar alınmaya başlamıştır. Örneğin Hristiyanlara önemli özgürlükler tanıyan 1930 tarihli Suriye anayasası 1950'de değiştirilerek İslam hukukunun işleyişi esas alınmış devlet

başkanlığının sadece Müslümanlar tarafından idare edilebileceği şartlar konulmuştur (Albayrak, 2011, s. 624-626). Yine 1946'da kabul edilen seçim yasasına göre mezhepsel dağılımlara göre Hıristiyanların meclisteki temsili sağlanırken, 1958'de mezhep esaslı meclis sistemi sonlanmış, dini esaslı sisteme geçilmiştir. Böylece kendi rejimlerine tehdit olarak görülen bazı mezheplerin siyasi özgürlükleri kısıtlanarak sitemin dışına atılması sağlanmıştır (Erol, 2016, s. 141). Kısacası pek örneğe rastlanacak şekilde Pan-Arabizm siyasi alandan başlayıp eğitim ve hukuk alanına kadar genişleyerek toplum nezdinde ayrımcılığı arttıracak kararlara vesile olmuştur.

Suriye'de böyle bir süreç yaşanırken bir tarafta Pan-Arabizm karşısında kimliklerini ve haklarını korumak adına Asuri Demokratik Örgütü (ADO) kurulmakta, diğer tarafta ise Nasturi ve Asuri adlarını kullanmayı resmi olarak yasaklayan Patrik kararları açıklanmaktadır. Irak'ta 1932 yılında Nasturilere karşı şiddet başladığında önemli sayıdaki nüfus ulus aşırı göç gerçekleştirmişken, önemli sayıdaki nüfus da Suriye'ye gelip manda rejimine sığınmıştır. 1957 yılında Kamışlı'da ADO'nun kuruluşunda rol oynayan grup da aslında ilk başta Irak'tan Suriye'ye göç eden Nasturilerden oluşmuştur. Daha sonraları bu hareket sosyo-kültürlerine dair başlattıkları canlanma sayesinde mezhep ötesi bir kimlik görünümü kazanmış ve Batı Süryanilerden de taraf bulmaya başlamıştır (Atto, 2011, s. 171). Doğal olarak Suriye'de yaşayan Süryaniler için etnik bir hafıza oluşturan bu hareket hem kilise hem de Suriye rejimi tarafından sapkın görülmüş ve bir tür terör faaliyeti olarak gösterilmiştir (Makko, 2010, s. 12). Batı Süryanileri milliyetçi harekete eklemeyecek süreç de aslında 1963 yılında Baas rejiminin Süryanilere yönelik oluşturduğu kimlik siyaseti ile ilişkili olmuştur. Söz konusu kimlik siyaseti Süryanilerin Baas ideolojisine kolay bir şekilde eklenmesine yol açacak arkeolojik kazılar olarak ifade edilebilir. Esad'ın Suriye ulusal kimliğini Mezopotamya tezleri üzerine inşa etmesi ve dini azınlıkları da içine alacak şekilde semitik bir etnik bilinç geliştirme çalışması Suriye topraklarında Arami tarihselliğinin keşfini başlatmış ve bu durum da Arami dili üzerinden bağlantılar sayesinde Antakya Kilisesi eksenli örgütlenme anlayışına sahip olan Süryani elitlerin elini kuvvetlendirmiştir. Böylece kilise eksenli kimlik geliştiren Batı Süryaniler Asur tarihselliğinin karşısında koyabilecekleri yeni bir kimlik konseptine sahip olmuşlardır (Erol, 2016, s. 142-143). 1970'lerde Suriye rejimi için Aramiler, Mezopotamya kültürünün potansiyelini ortaya çıkaran bir topluluk olarak görülmüş ve o dili konuşan Süryaniler doğal olarak bu topluluğun uzantısı olarak ele alınmıştır. Baas rejiminin üretmiş olduğu bu tez, 19. yüzyılın sonlarında Batılı devletlerin üretmiş olduğu Asur tezlerinin bir anti-tezi olarak kilise eksenli kimlik geliştirme stratejisini izleyen Batılı Süryaniler tarafından kolayca benimsenip

diaspora ülkelerine taşınmıştır. Dolayısıyla kilise eksenli milliyetçi yönde bir hareketin oluşması ile Esad rejiminin Pan-Arabizme kazandırdığı yeni ideolojik anlamlar aynı doğrultuda ilerlemiştir. Bu noktada Baas rejiminin üretmiş olduğu tarihsel ve kültürel uzantılar, Süryaniler tarafından ulusal ve etnik bir milliyetçi tasavvufa dönüştürülse de bu durum rejime karşıtlık olarak değil rejim ile bütünleşecek bir görünümde gerçekleşmiştir. O tarihten sonra da Arami milliyetçiliğini benimseyen taraflar buldukları ülkelerin devletleri ile olumlu ilişkilere sahip olan Süryanileri akıllara getirmiştir.

1990'lara kadar Süryani milliyetçiliği Asur ve Arami tarihselliği üzerinden iki farklı yönde gelişme gösterirken, 1990'ların ortalarından itibaren üçüncü bir yol olarak yeni bir milliyetçilik hareketi doğmuştur. Bunun en önemli gerekçesi ise Asur ve Arami tarihselliği üzerine üretilen milliyetçiğin giderek mezhepsel-etnik bir görünüme kavuşması ve birbirini dışlamasıdır. Ayrıca 1970'lerden sonra Avrupa'da hızla nüfusu artan Batı Süryanilerin buldukları ülkelerin siyasal ve sosyal koşullarına bütünleşmelerinin ve sahip oldukları vatandaşlık bağının kazandırmış olduğu avantajların da diasporada yaşayan Süryanilerin kimlik stratejilerinde yeni birtakım sorumluluklar edinmelerini kolaylaştırmıştır. Genellikle anavatanda yaşayan Süryaniler Türkiye, Irak ve Suriye devleti vatandaşı olmanın sınırlılıkları ve sorumlulukları ile hareket etmek zorunda kalırken, diasporada yaşayan Süryaniler kendi kimliklerine ve tarihsel süreçlerine dair özgür bir şekilde keşif yapmanın mutluluğunu yaşamışlardır. Bu bağlamda 1970'lerden sonra diasporada yaşayan Süryaniler kendi geleceklerine dair siyasi projeleri hayal etmede daha cesur olabilmişlerdir. Örneğin Türkiye ve İsveç'te yaşayan Süryanilerin sivil toplum kuruluşlarına ve siyasal yaşama olan katılımlarının karşılaştırılması yapıldığında İsveç'te yaşayan Süryanilerin demokratik ve siyasal koşullarının Türkiye'de yaşayan Süryanilere göre çok daha iyi olduğu ve bu nedenle de sivil toplum ve siyasal alanlarda daha üretken ve özgür oldukları anlaşılabilmektedir. Türkiye'de Süryaniler kilise örgütlenmesinin dışında sadece Midyat'ta tek bir sivil toplum kuruluşu oluşturmuşken (Güneydoğu Turabdin Süryani Kültür ve Dayanışma Derneği), İsveç'te Süryaniler yirmiye yakın sivil toplum kuruluşu oluşturmayı başarmışlardır. Bunlardan en önemlileri İsveç Asuri Federasyonu, İsveç Süryani Federasyonu, Asuri Gençlik Federasyonu, Süryani-Arami Gençlik Federasyonu, Süryani-Arami Akademisyenler Derneği, Süryani Yardımlaşma Derneği, Arami-Süryani Dünya Konseyi, Beth Mardutho-Süryani Enstitüsü, Asuri Kadınlar Federasyonu, Avrupa Süryani Birliği olarak belirtilebilir (Çalışkan, 2014, s. 102-110). Benzer şekilde yine

Türkiye'deki ve İsveç'teki Süryani basın yayın organları karşılaştırıldığında İsveç'te yaşayan Süryanilerin hem akademik yazın hem de akademik alanın dışında çok daha üretken olduğu görülmektedir. Türkiye'de Süryanilere ait Sabro adında aylık çıkarılan tek bir yayın bulunurken, İsveç'te Bahro Suryoyo Dergisi, Hujada Dergisi, Beth Marudho, Hugoye-Süryani Çalışmaları Dergisi gibi basılı yayınların yanı sıra Suryoyo SAT ve Assyriska TV gibi televizyon kanalları da bulunmaktadır. Ayrıca İsveç'te yaşayan Süryaniler Arameisk-Syrianska ve Assyriska FF gibi üst liglerde yer alan spor takımlarına da sahiptirler.

İsveç'te yaşayan Süryaniler göç ettikten sonra sadece sosyal toplum kuruluşları alanında kendilerini geliştirmemişlerdir, ayrıca anavatanda zorluk çektikleri siyasal alanlara da diasporada çok daha rahat bir şekilde katılım gösterme şansına ulaşmışlardır. İsveç'te son on yılda yapılan seçimlere bakıldığında Robert Halef, İbrahim Baylan (İsveç Eski Enerji Bakanı), Emanuel Öz, Yılmaz Kerimo, Robert Hannah ve Yusuf Aslan gibi Süryani etnik kökenli vatandaşlar farklı partilerden İsveç Parlamentosunda yer almayı başarmışlardır (Agos, 2014, 22 Eylül; Syriac Press, 2023, 29 Ocak). Bugün Anıtlı Köyünde doğan Yusuf Aslan hala partisinin Uluslararası Azınlık Haklarının sözcüsü, İbrahim Baylan da Sosyal Demokrat Partisi genel sekreteri olarak görevlerini yerine getirmektedirler. Süryani kökenli vatandaşlar İsveç'te sadece genel siyasete değil, yerel siyasete de önemli sayıda katılım göstermişlerdir. Süryani kökenli vatandaşların yoğun olduğu yerleşim yerlerinin belediye meclis üyelerinin en az %5'i Süryanilerden oluşmaktadır.

Kısacası Süryanilerin diaspora sahip olduğu avantajlar onların geleneksel örgütlenme anlayışından sıyrılıp daha seküler bir örgütlenme anlayışına doğru everilmelerine etki etmiştir. Elbette ki bu durum da dini örgütlenmelerin kimlik düzlemlerine yeni olguların eklenmesine yol açmıştır. Tam da bu noktada Ortodoks mezhebi ile ilişkisi olan fakat sivil organizasyonlar üzerinden topluluğu yönlendirmek isteyen elitler topluluk kimliğini tek bir mezhebin etkisinden kurtaracak şekilde ulusal bir boyut ile nitelermeye başlamışlardır. Bu boyut her ne kadar Ortodoks Kilise eksenli olsa da Süryani topluluğunun Mezopotamya tarihselliği üzerinden sentez bir kimliğe kavuşturacak tezlere yönelmiştir. Diasporada 1990'larda ortaya çıkan bu görüş anavatani da önemli derecede etkilemiş ve Süryanilerin hem kilise üzerinden kültürel bağlarını koruyabilecekleri hem de topluluk kimliğini ulusal bir nitelikte tanımlayabilecekleri ama merkezi siyasal ile ters düşmeyecekleri bir alan oluşturmuştur.

Sonuç olarak günümüzde Süryani milliyetçiliğinin üç farklı boyutundan bahsedilebilir. Bunlar (1) 19. yüzyılın sonlarında yeşeren ve 1957'de ADO'nun kurulması ile kurumsallaşan siyasal milliyetçilik, (2) 1970'lerin başında Baas rejiminin arkeolojik kalıntıları sayesinde

Nasturilerin üstlendiği Asur milliyetçiliğine karşı geliştirilen etnik-mezhepsel milliyetçilik ve (3) 1990'ların ortalarından itibaren Asur ve Arami tarihselliği üzerinden yapılan tartışmaları sentezlemeye çalışan kültürel milliyetçiliktir. Bu durum Süryani topluluğunun kendi içerisinde bir krize de neden olmaktadır. Çünkü hangi biçimde olursa olsun (genellikle farklı etkinliklerden gücünü almakta) Süryani milliyetçiliği her gün yeniden kendisini üretmeye çalışması gerekmektedir. Bir sonraki başlıkta farklı mekanlarda bulunan Süryani topluluğunun farklı örgütlenme yapılarını dikkate alınarak bu örgütlenme yapılarının üretmiş olduğu milliyetçi söylemlerin (etnisiteye, tarihsel olaylara ve anavatan ile kurdukları ilişkilere dair konularda) sınırları ve birbirleri ile çatıştığı noktaları gösterilmiştir.

3.Süryani Milliyetçiliğinde Olan Farklı Boyutları Anlamak

Süryani milliyetçiliğinin filizlenme dönemi 19. yüzyılın sonlarını kapsasa da gelişiminin diasporada tamamlandığı vurgulanabilir. 1970'lerden itibaren diasporada sahip olunan koşullar Süryani topluluğunun siyasi ve ahlaki kaderini daha belirgin bir şekilde biçimlendirmeyi hedeflemiştir. Fakat Süryani diasporasında ortaya çıkan milli hareketlerin birbirinden farklı amaçlara sahip olduğu eklenmelidir. Böyle bir durumun ortaya çıkması açıkçası kaçınılmazdır. Çünkü Stephane Dufoix (2011) diaspora topluluklarının anavatan ile kurulan ilişkinin biçimine göre farklı amaçlarda örgütlenebileceğinin altını çizmektedir.

Dufoix (2011, s.66-68), dört farklı diaspora örgütlenme tipinden bahsetmektedir. Bu örgütlenme tipleri (1) merkez-çevre, (2) dışa kapalı, (3) atopik ve (4) çatışmacı olarak adlandırılır. Merkez-çevre, genellikle aynı kökenden gelen uyrukların bir arada olabilmesi için köken ülkenin resmi kurumları tarafından oluşturulan örgütlenme tipidir. Birçok ülkenin konsolosluk, kültür merkezleri veya eğitim ajansları gibi resmi kurumları çeşitli etkinlikler ve faaliyetler ile yurt dışındaki kendi vatandaşları ile yakın ilişki kurmaya çalışır. Böylece kendi çıkarları doğrultusunda diasporaların hareket etmesi ve lobi faaliyetlerine katılmaları sağlanır. Yurt dışında köken ülkenin yurttaşı gibi hareket etmek isteyen üyeler de köken ülkenin sağladığı bu olanaklara ortak olmak ister. Misal, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının (YTB) Türkiye Cumhuriyeti adına yurtdışındaki Türk vatandaşları ile kurduğu ilişki, yani onlara sağladığı hizmetler ve yurt dışındaki Türklerin de bu kuruluşa cevap vermesi bu örgütlenme tipinin bir örneğidir. Dışa kapalı örgütlenme tipinde ise köken ülkenin yurt dışında herhangi bir faaliyeti olmadan diasporaların buldukları ülkelerde kendi imkanları ile bir araya gelmesidir. Bu örgütlenmenin asıl amacı diasporadaki soydaşların kültürel değerlerini

koruması için dayanışmayı güçlendirmek ve kültürel özlemi azaltmaktır. Bu nedenle söz konusu örgütlenme bulunduğu ülkelerde yerel düzede bir etkinlik oluşturur. Atopik , ortak etnik köken veya dinsel kimliğin yok olma mücadelesine karşı gerçekleştirilen örgütlenme tipidir. Bir öncekinden farklı olarak bu örgütlenme tipinin üyeleri ulus-ötesi bir siyasal aktivizm örneği sergiler fakat anavatana ilişkin toprak talebinde bulunmaz. Son örgütlenme tipi olan çatışmacı ise fiziksel bir toprak talebini içerir. Bu örgütlenme tipindeki üyeler ya doğrudan anavatandaki mevcut rejimin kendi topraklarını işgal ettiğini düşünür ya da siyasi olarak meşruluğunu kabul etmez. Bu nedenle bu örgütlenme tipinin amacı anavatandaki hak taleplerinin yerine getirilmesini sağlamaktır.

Dufoix'in diaspora örgütlenmeleri ile anavatan arasındaki karşılıklı ilişkilerin açıklanmasına yönelik sunduğu şemadaki bazı örgütlenme tipleri Süryani milliyetçiliğinin çizdiği farklı amaçlar ile örtüşmektedir. Örneğin mezhepsel-etnik milliyetçilik için göç edilen ülkede birbirini tanıyan ve dayanışma içinde olan Süryani üyelerinin küçük, yerel bir ölçekte faaliyet göstermesi dışa kapalı örgütlenme tipini oluşturmaktadır. Kültürel özlemlerini gidermeye yönelik kilise etrafında bir kimlik inşası gerçekleştirmek üyeler için yetmektedir. Kültürel milliyetçiler ise dil, din ve kültürün devamlılığı için ulus-ötesi bir ilişki ağı kurarak atopik örgütlenme tipini oluşturmuşlardır. Söz konusu milliyetçilik, Mezopotamya vurgusu yaparak “hayali bir anavatan” hasreti üzerine kimlik inşası gerçekleştirirse de bu inşa toprak talebini içermemektedir. Siyasi milliyetçilik ise sürgün siyaseti merkezli bir kimlik inşası gerçekleştirerek anavatandaki mevcut rejimlerin meşruluğunu sorgulamakta ve geçmişten beri topluluğun varlığını olumsuz anlamda etkilediğini düşündükleri Türk rejimine karşıtlık ilişkisini kurmaktadır.

Milliyetçiliğin mevcut koşullar gereği toplumsal ve siyasi amaçları vardır. Bu amaçlar doğrultusunda milliyetçiler güvenilir ve kanıtlanabilir bulgular doğrultusunda bir inşa süreci gerçekleştirerek kendi topluluklarına kültürel ve coğrafi açıdan doğru konumlandırmayı sağlarlar (Smith, 2017, s. 93). Bu noktada milliyetçiliğin rolü aslında topluluğun mevcut koşullar gereği özgün keşifleri gerçekleştirmesini sağlamaktır. Fakat yukarıda gösterildiği gibi milliyetçiliğinin farklı amaçları var ise toplumsal ve sembolik süreçlerin yorumlanması ve geliştirilmesi de farklı olacaktır. Bu durum Süryani milliyetçiliğinde çok belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Örneğin Süryani milliyetçiliğinin Süryani topluluğunun soy miti, tarihsel olayları ve anavatani üzerine oluşturduğu söylemlerin ilişki kurduğu referanslar birbirinden oldukça farklıdır. Dolayısıyla milliyetçiliğin gündelik yaşamdaki görünümü de net bir şekilde farklılaşmaktadır.

Ulusal bir topluluk olarak tanınmayan fakat bu statünün kazanılması için çaba gösteren Süryaniler, sahip oldukları tarihin ne kadar köklü olduğunu gösterirlerse uluslararası camiada o kadar saygınlık kazanacaklarını düşünmektedirler. Bu nedenle de milliyetçiler Süryani soy mitinin tarihselliğini olabildiğince köklü bir referansa kavuşması için çaba gösterirler. Fakat ulus-devlet kurma sürecini tamamlayamadıkları için Süryani milliyetçiliğinde kurumsallaşmış ve hegemonya edilmiş bir etnisite oluşturulamamıştır. Bu da hem ulusal topluluğun tarihinin sorgulanmasına yol açmakta hem de topluluğun kolektif adına ve kimliğine ilişkin bir kafa karışıklığı yaratmaktadır.

Süryani topluluğunda siyasal milliyetçilerin amacı güçlü bir sivil örgütlenme etrafında topluluğun geleceğine dair siyasi faaliyetleri yürütebilecek bir ortam oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle Süryani topluluğunun siyasi ve ahlaki kaderini hazırlamak için siyasal milliyetçiler, topluluğa güçlü dayanakları bulunan tarihsel bir kimlik inşa etmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu kesimlerin Süryani topluluğunun tarihselliğine ve kökenine ilişkin bir söylem inşa ederken kullandıkları soy miti “Asur” olmaktadır. Çünkü “Asur” söylemi, topluluğun günümüzdeki hak mücadelesi için hem coğrafi referans sağlayan sınırları genişletmekte hem de güçlü ve savaşçı bir toplum karakteri yaratmaktadır. Ayrıca “Asur” söylemi Süryani kimliğini dini kurumların etkisinden kurtaracak sivil bir niteliğe de sahiptir. Dolayısıyla siyasal milliyetçiler, Süryani kimliğini inşa ederken kullandıkları sembollerin yoğunluğunu ve kapsamını Asur tarihselliğinde yeri olan kahramanlardan ve kahramanlık hikayelerinden seçmektedirler.

Diriliş öyküsünü ve özgünlük arayışını “Asur” vasfı ile gerçekleştiren siyasal milliyetçiler, 1915’te yıkıcı etkiler ile karşılaşan topluluğun yeniden canlanması için ilham verici bir ata örneğine yönelmişlerdir. Mezopotamya’nın güçlü ve savaşçı imparatorluklarından biri olan Asur tarihine ilişkin kazı günümüzde anavatandaki siyasal rejimlere karşı savaşçı ruhu canlandırmaya yöneliktir. Fakat Asur soy miti sadece savaşçı bir ruha sahip olmak için seçilen bir romantik buluş değildir. Diğer bir deyişle Asur kimliği siyasal milliyetçiler için sadece devlet kurma süreci ile ilgili bir doktrin olarak görülmemekte, ayrıca Süryani etnik kimliğine özgün bir milli anlayışı sunmaktadır. Kısacası devlet kurma süreçleri için kullanılmasa da Asur kimliğinin günümüzde topluluğa özgün geleneksel kültürü hatırlatmak, değerleri yaşatmak ve geçmişi geleceğe taşımak gibi ideal bir ulus oluşturmaya yönelik amaçları bulunmaktadır.

Süryani topluluğunda kültürel milliyetçilerin amacı ise 2000 yıllık kadim topluluğun kendine has aidiyetlerini ortaya çıkaracak keşifleri yapmaktır. Söz konusu aidiyetler Mezopotamya, Süryanice ve Hıristiyanlıktır. Dolayısıyla siyasal milliyetçilerin aksine kültürel milliyetçiler yeni bir icat yapmadan Süryani retoriğine uygun kültürel kimliğin aktarılmasını ortak bir paydaş yaratma noktasında yeterli görmektedir. Ayrıca kültürel milliyetçiler anavatanda hak talebine ilişkin siyasi bir projeye kalkışmanın orada yaşayan Süryaniler için bazı kötü sonuçlara sebebiyet vereceğini bilirler. Bu nedenle de Süryani topluluğunu herhangi bir siyasi ve ahlaki faaliyete hazırlama gibi bir görevi kendilerine üstlenmemişlerdir.

Süryani topluluğunda kültürel milliyetçiliğin Ortodoks eksenli bir tarih yazımına sahip olduğu ifade edilebilir. Süryani topluluğunun soy mitini Arami ve Asur gibi Mezopotamya'nın kadim halklarını referans göstererek açıklamaya çalışsalar da kimliğin tarihsel ve kültürel birikimini Hıristiyanlık sonrası dönemden başlatırlar. Çünkü onlara göre Hıristiyanlık öncesinde var olan Asur ve Arami İmparatorluklarının uzantıları Hıristiyanlık ile birlikte kimliklerine yeni bir form eklemişlerdir. Bu form yerel kimliklerin bir kenara bırakılıp kilise etrafında yeni bir örgütlenmeyi beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Mezopotamya'da Süryanice konuşan ve Süryani retoriğine göre ibadet gerçekleştiren herkes zamanla "Suryoyo" olarak adlandırılan bir kolektif kimliğin bir parçası olmuş, bu niteliklere sahip olamayanlar ise "öteki" olarak algılanmıştır.

Etnik-mezhepsel milliyetçilerin Süryani soy mitine dair oluşturduğu söyleme geçmeden önce bir konu hakkında açıklık getirilmesi gerekmektedir. Süryani topluluğunda etnik-mezhepsel milliyetçilik aslında dini cemaat örgütlenmesinde bulunan ruhban sınıfının ve elitlerin genç kuşaklara (özellikle de diasporada) ulaşmada sorun yaşamalarından sonra ortaya çıkmıştır. Aslında geçmişten beri hem siyasi hem de sivil sorunlar ile ilgilenmeyen kilise eksenli örgütlenmeler, 2000'li yıllardan sonra Süryani etnik kimliğine ilişkin farkındalığın artması ile kendi mezheplerine uygun bir milliyetçilik inşasına başlanmıştır. Dolayısıyla Süryani topluluğunda var olan her bir mezhepsel örgütlenmelerin ortaya koyduğu milliyetçi tezler birbirinden farklıdır. Örneğin, Doğu Süryani Kiliseleri (Nasturiler) kendi etnik farkındalıklarını Bizans'a karşı mücadelenin simgesi haline gelmiş Nastur'un öğretileri ile Asur İmparatorluğunun siyasi coğrafyasını harmanlayarak inşa ederken, Batı Süryani Kiliseleri (Yakubiler) Yakub Burd Ono'nun (Baraday) öğretileri ile Arami Krallığının siyasi coğrafyasını harmanlayarak inşa etmektedir. Diğer taraftan Doğu Süryani Kiliselerinden ayrılan Keldani Kiliseleri de ayrıldıkları tarihten itibaren kendi mezheplerinin adı ve kültürü üzerine bir etnik tanım geliştirerek topluluk örgütlenmelerini kucaklayacak bir milliyetçilik formu

geliştirmişlerdir. Dolayısıyla Süryani kimliğine yüklenen bu anlamlar kimliğin etno-dinsel bir nitelikte anlaşılmasına yol açmaktadır. Fakat Nasturiler ile Keldanilerin anavatanda sahip oldukları nüfus oranları Yakubilere göre çok az azdır bu nedenle de söz konusu mezheplerin oluşturacağı milliyetçi faaliyetlerin etkisi Yakubilerin oluşturduğu faaliyetlerin yanında hissedilmemektedir. Bu nedenle bu makalede etnik-mezhepsel milliyetçilikten kasıt Arami Krallığının siyasi-coğrafyasının sınırları içinde kalan Süryani Ortodoks eksenli söylemdir.

Etnik-mezhepsel milliyetçiler de kültürel milliyetçiler gibi siyasi ve sosyal içerikle değil, dini ve kültürel içerikle ilgilenmektedir. Fakat onları kültürel milliyetçilerden ayıran en önemli konu Hıristiyanlık öncesi var olan sembollerden ve motiflerden sadece birine, yani Arami tarihselliğine odaklanmalarındır. Buradaki temel amaç topluluğun soy mitini Batı Süryani Kiliselerinin oluşum tarihi ile ilişkilendirmektir.

Tablo 1. Katılımcıların “Asur” ve “Arami” Tanımlarına Olan Mesafeleri

		Çok yakın hissediyor um	Yakın hissediyor um	Az yakın hissediyor um	Çok az hissediyor um	Hiç yakın hissetmiyor um
Mardin ve çevresi	r	Asu %28	%38	%8	%10	%16
	mi	Ara %38	%32	%8	%8	%14
İstanbul	r	Asu %31	%37	%10	%4	%18
	mi	Ara %37	%30	%8	%5	%20
Stockholm	r	Asu %54	%12,5	%9	%5	%19,5
	mi	Ara %40	%17	%14,5	%8	%20,5

Anket çalışmasında katılımcıların “Asur” ve “Arami” kimlik tanımlarına olan mesafeleri sorulmuştur. Ortodoks eksenli mezhepsel-etnik milliyetçiler “Asur” kimliğine mesafeli

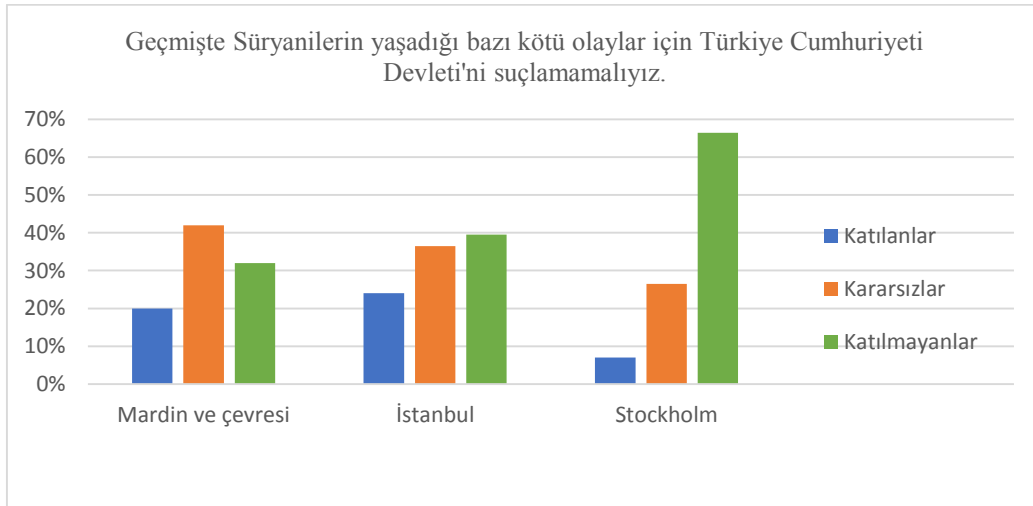
dururken, siyasal milliyetçiler “Arami” kimliğine mesafeli yaklaşmışlardır. Bu durum Süryani soy mitinin her bir katılımcı için aynı şeyi ifade etmediğine işaretir. Ayrıca Mardin ve çevresi ile İstanbul’daki katılımcıların “Asur” ve “Arami” tanımlamalarına olan mesafeleri oldukça benzerken, Stockholm’deki katılımcıların “Asur” ve “Arami” tanımlamalarına olan mesafe dereceleri farklılık göstermektedir. Bu durum anavatanda kültürel milliyetçiliğin, diasporada da “Asur” tanımlamasına kendini çok yakın hissedenlerin oranının “Arami” tanımlamasına kendi çok yakın hissedenlerin oranından daha fazla olması nedeniyle siyasal milliyetçiliğin daha yoğun olduğunu ifade etmektedir.

Güncel kimlik inşa süreçlerinde geçmişin nasıl kullanılacağı önemlidir. Süryani milliyetçiliğinin tarihsel olaylar ile kurduğu ilişki tıpkı soy miti ile kurduğu ilişki gibi kimlik stratejilerinin rolünü belirlemektedir. Saha çalışmasında Süryani topluluğunun hatıralarında yer edinen olumsuz ve dramatik olaylar sorulmuş ve katılımcıların tarihsel olayların hatırlanmasında veya kasıtlı unutulmasında milliyetçi amaçların etkisi fark edilmiştir. Örneğin siyasal milliyetçiler Süryani topluluğunun hatıralarında yer edinmiş olan olumsuz ve dramatik olayları genellikle siyasal rejimlerin ve öteki toplumların Süryanilere uyguladığı faaliyetler ile ifade etmeye çalışırken, kimliklerini dini hassasiyet ile inşa etmeye çalışan kültürel ve mezhepsel-etnik milliyetçiler topluluğun başına gelmiş siyasi olayları görmezden gelip Hıristiyanlığın yayılış sürecindeki olaylar ile yüzleşmektedir. Aynı şekilde kültürel ve mezhepsel-etnik milliyetçiler Hıristiyanlığın yayıldığı ilk dönemlere ilişkin anlatı sunarken, siyasal milliyetçiler bu anlatıların ruhban sınıfını güçlendireceğini düşünerek dini trajedilerin ortaya çıktığı süreçleri görmezden gelmektedir. Bu etno-dinsel kimliğin inşasına karşı alınan bir tedbir olarak düşünülebilir. Çünkü eğer topluluğun kolektif hafızasında yer etmiş olan ıstırapların ana odağı Hıristiyanlık ile sağlanırsa sivil eksenli ulusal kimlik inşasının gerçekleşmesi güçleşir.

Kültürel ve mezhepsel-etnik milliyetçiler kolektif hafızayı Hıristiyanlığın yayılma sürecinde çekilen sıkıntılar ve ruhban sınıfının şehit hatıraları ile başlatıp Yakup Baraday’ın kahramanlık hikayeleri ile devam ettirerek günümüze getirirken, siyasal milliyetçiler bu süreçleri inkar etmese de kolektif hafıza için dönüm noktasını Seyfo Olayları olarak belirlemişlerdir. Onlara göre 1915’te ortaya çıkan zorluklara ve zulümlere değinmek topluluğun kimlik niteliğini sivil temaya oturtmak için oldukça kullanışlı bir inşa biçimidir. Ayrıca eklenmelidir ki herhangi bir tarihsel olaydan bahsetmek aslında o olayın sorumluları ile yüzleşmek, görmezden gelmek de olayın sorumluları ile yüzleşmemek anlamına gelmektedir. Jan Assmann’ın (2001) da vurguladığı üzere kültürel hafıza “hatırlama” ve “unutma”

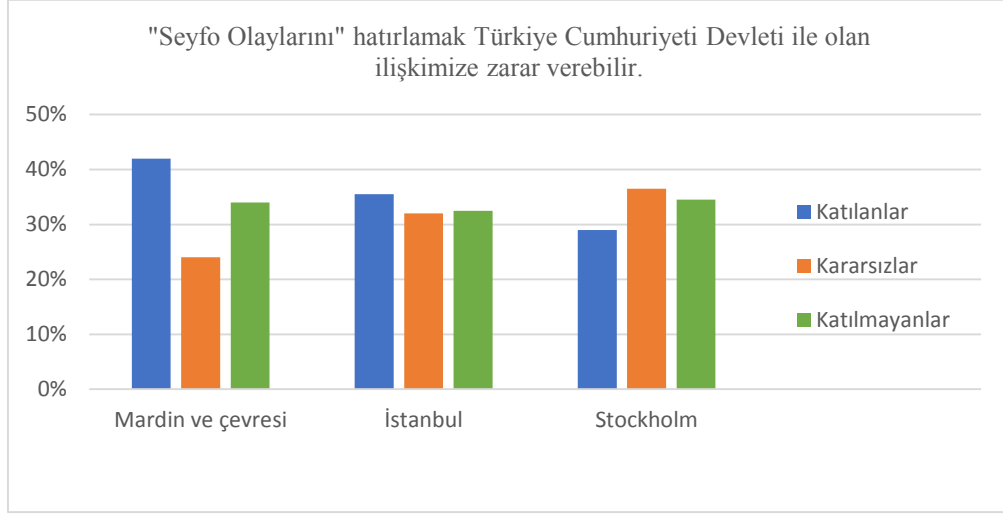
eylemlerinin kesim yeridir ve olaylar her zaman nesnel bir şekilde hatırlanmaz. Dolayısıyla bir olayı hatırlamamak, eksik hatırlamak ya da yeni kattığı anlamlar ile biçimlendirmek zamanın şartlarına göre verilen bir karar olmaktadır. Bu bağlamda kültürel ve mezhepsel-etnik milliyetçilerin 1915'te ortaya çıkan dramatik olayları hatırlamaması aslında günümüzde var olan kimlik çıkarının korunmasına dair bir stratejidir. Çünkü muhtemelen o sürece dair yapılan bir söylemin günümüzdeki siyasal rejimler tarafından olumsuz algılanacağı düşüncesi bulunmaktadır. Siyasal milliyetçiler için ise 1915'te ortaya çıkan dramatik olaylar günümüzde Süryanilerin (büyük oranda diasporanın) uluslararası kamuoyundaki yerini koruyan kullanışlı bir kimlik bileşeni olmaktadır. Onlara göre Seyfo ıstırabının asıl kullanışlı rolü anavatandaki Türk siyasal rejiminin üzerinde kurulan baskıdır.

Grafik 1. “Seyfo Olayları”nın Siyasal Sorumluluğuna İlişkin Katılımcıların Düşünceleri

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere anket çalışmasında “Geçmişte Süryanilerin yaşadığı bazı kötü olaylar için Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni suçlamamalıyız.” önermesine katılımcıların ortak bir paydaşta bulunmadığı anlaşılmaktadır. Siyasal milliyetçiliğin baskın olduğu diasporada Seyfo Olaylarına ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni suçlu görenlerin oranı bir hayli fazladır. Bu da siyasal bir olayın sorumluluğun belirlenmesinde vatandaşlık kimliğinin bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Aşağıdaki grafik incelendiğinde ise Türkiye’de yaşayan Süryanilerin neden böyle düşündükleri anlaşılmaktadır. Çünkü onlara göre Seyfo ile ilişki kurmak Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile olan ilişkiye zarar verebilir.

Grafik 2. “Seyfo Olayları”nı Hatırlamanın Katılımcılar Açısından Endişesi

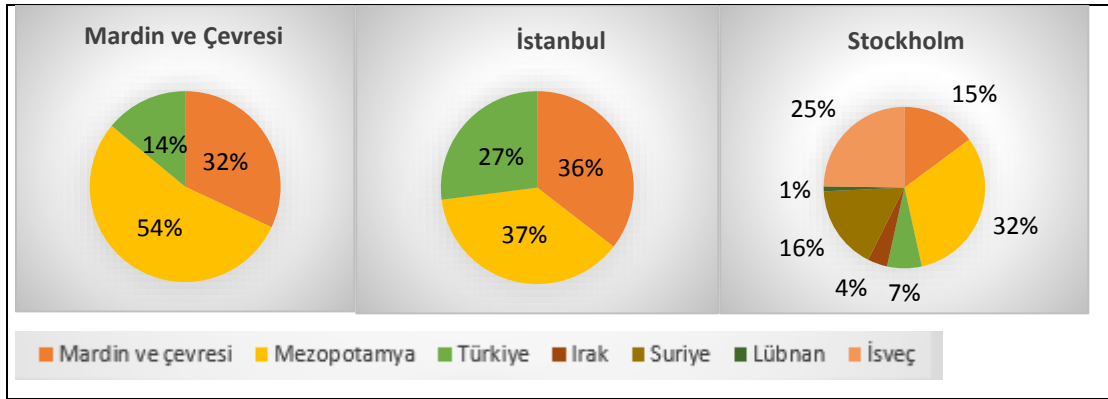

Sonuç olarak kültürel ve mezhepsel-etnik milliyetçiler için Seyfo olaylarına ilişkin ifade edilecek söylemlerin Türkiye’de yaşayan Süryanilerin yaşam koşullarını olumsuz etkileyeceği algısı bulunmaktadır. Onlar için “Seyfo geçmişte kalmıştır, bugün konuşulmasının Süryanilere bir fayda getirmeyecektir.” Hatta mülakat çalışmasında bu konu hakkında güzel bir benzetme yapılmıştır. 23 Haziran 2022 tarihli bir görüşmede M. N. Seyfo’yu yaraya benzetmiştir:

“Elbette ki hiçbir yara tam anlamı ile iyileşmez. Fakat o yarayı kaşımak yarayı iyileştirmez, yaranın daha fazla zarar görmesine neden olur. Bugün geçmişte olan bir olayı konuşmanın Süryanilere ne gibi bir avantajı olacak? Diyelim ki Ermeniler gibi biz de konuşsak elimize ne geçecek? Ermenilerin eline ne geçti? Hiçbir şey. Dolayısıyla bugün Seyfo’yu dillendirenler aslında sadece bize zarar vermektedirler, başka bir şey değildir.” “Seyfo”, Süryaniler için önemli bir yere sahip olsa Süryani milliyetçiliği bu olayların cesaretli bir şekilde konuşulması ya da sineye çekilmesi şeklinde ayrılmış durumdadır. Dolayısıyla Seyfo sadece tarihsel bir olay değil, ayrıca Süryani kimliğinin günümüzdeki içsel hesaplaşmasıdır. Benzer bir hesaplaşma Süryani kimliği ile “anavatan” arasında kurulan ilişkide de görülmektedir. Anket çalışmasında Süryani katılımcılara “Anavatanınız neresidir sorusu sorulduğunda aklınıza ilk hangisi gelmektedir” şeklinde bir soru yöneltilerek “Mardin ve çevresi”, “Mezopotamya”, “Türkiye”, “Irak”, “Suriye”, “Lübnan” ve “İsveç” seçeneklerinden sadece birisinin seçilmesi istenmiştir. Elde edilen bulgular Süryanilerin anavatan ile üç farklı biçimde ilişki kurduğunu yansıtmaktadır. Bu ilişki biçimlerinden biri Süryanilerin yurttaşlığını yansıtan (vatandaşlık), yani bireyler ile devlet arasındaki resmi kimliği ifade eden bir tanıma sahiptir. Örneğin, Türkiye, Irak, Suriye, Lübnan ve İsveç cevapları anavatan sınırları ile yurttaş-devlet ilişkisini belirlemektedir. Anavatanla kurulan ilişki biçimlerinden ikincisi ise hem siyasal hem de dini ve

kültürel kimliği yansıtan, yani bireyler ile kökü ifade eden toprak arasındaki ilişkiyi belirleyen bir tanıma sahiptir. Katılımcıların anavatan olarak “Mezopotamya”yı işaret etmesi bu ilişkinin biçimidir. Fakat siyasal ve kültürel milliyetçiler için Mezopotamya farklı değerleri simgelemektedir. Örneğin siyasal milliyetçiler için Mezopotamya kendi ulusal sınırlarını inşa ederken yurttaşlık kimliğine eş düşmektedir. Diğer taraftan kültürel milliyetçiler için Mezopotamya kutsal sınırlar üzerine kurulu kanonik topraktır. Son olarak anavatanla kurulan üçüncü ilişki biçimi Süryanilerin doğduğu toprağa mekansal ve zamansal yakınlığını yansıtan, yani bireyler ile mezhep arasındaki ikili mevcudiyeti sağlayan bir tanıma sahiptir. Bu noktada anavatanın “Mardin ve çevresi” olarak ifade edilmesi Süryani Ortodoksluğun kadimliğine vurgu yapan Kral Ebgarın sınırları ile örtüşmektedir. Böylece Süryani Ortodokslar bu söylem sayesinde kendi mekânsal sınırlarını Doğu Süryanilerden ayırıştırabilmektedir.

Grafik 3. Süryanilerin Anavatan Olarak Gördüğü Coğrafi Alan

Yukarıdaki grafikten de anlaşıldığı üzere Mardin ve çevresindeki Süryanilerin %14’ü, İstanbul’daki Süryanilerin %27’si ve Stockholm’deki Süryanilerin de %43’ü anavatan olarak vatandaşlık kimliğine sahip olduğu ülkenin resmi sınırlarını görmektedir. Bu durum aslında melez bir kimliğin giderek etkisini hissettirmesi ile ilgilidir. Zaten Süryanilerin anavatanı olarak ifade edilen Mezopotamya sınırlarının uzaklaştıkça resmi devlet kimliğini ifade eden tercihlerin oranı katlanarak artmıştır. Fakat yine de grafikte de görüldüğü üzere Süryanilerin “anavatan” söylemine ilişkin en fazla tercih ettiği cevap Mezopotamya olmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi hem siyasal hem de kültürel milliyetçiler kimlik inşasında Mezopotamya söyleminden oldukça faydalanmaktadır. Siyasal milliyetçiler Mezopotamya kavramını ulus ilişkisini sağlayan bir hayali vatan olarak kullanırken aslında Asur İmparatorluğunun iktidarlığını ve halk egemenliğini vurgulamaya çalışmaktadır. Kültürel milliyetçiler ise

Mezopotamya'nın sınırlarını Tanrı'nın iktidarlığı altında Süryanicenin ve Süryani kültürünün yaygınlığı üzerinden belirlemektedir. Özellikle kiliselerin varlığı ve azizlerin mezarları bu sınırın belirlenmesinde rol almıştır. Böylece Mezopotamya'yı hiç tanımamış olan bir Süryani dahi inşa edilen kutsallık atmosferine ilgi duyabilmektedir. Bu ilgi dini ve kültürel özlemi gidermekle sınırlıdır, hiçbir şekilde siyasal toprak talebini içermemektedir.

Sonuç olarak tüm bu bulgular bir bütün olarak incelendiğinde milliyetçi söylemlerin aynı ortak bir fikrin ürünü olmadığı, farklı şekillerde oluştuğu görülmektedir. Süryani kimliği Mezopotamya'nın yerel ve kültürel unsurlarını taşıdığı kadar sosyal süreçlerini tamamladığı mekanların temel dinamiklerini de hesaba katarak yeni formlar kazanmıştır. Bunun dışında Süryani milliyetçiliğindeki her farklı hareket biçimi, “bağlılığı” ve “dayanışmayı” farklı tarihsel ve kültürel unsurlar ile desteklese de topluluğun kendini yeniden üretmesi için aynı çabayı göstermektedir. Süryani milliyetçiliğine dair oluşturduğu söylem birbirinden oldukça farklıdır ama tüm bu söylemlerin tek bir ortak noktası vardır, o da topluluğun varlığını meşru kılmaktır

Sonuç

Geniş milliyetçilik literatürü bir süredir iki nokta üzerinden eleştirilmektedir. Birinci nokta batı Avrupa merkezilik; ikinci nokta ise çoğu milliyetçilik analizinin tamamlanmış ve homojen örneklerle bakılarak yapılması. Gerçekten de milliyetçilik literatürünün temellerini atmış eserler genellikle İngiltere, Fransa ve bazen de geç milliyetçilik örneği olarak Almanya örneklerine odaklanmışlardır ve kavramsal çerçeveleri bu modeller ile uyumlu olarak gelişmiştir. Özellikle 90'larla birlikte orta ve doğu Avrupa kökenli siyaset bilimciler her biri şu veya bu şekilde güçlü ve bağımsız devlet örgütlenmesine sahip Batı Avrupa uluslaşmasının yanında “madun ulus” uluslaşması da denen ve temelde tek başına güçlü siyasal ve askeri aygıtlara sahip olmayan ve başka büyük güçler arasındaki dengelerle ilişki içinde şekillenen uluslaşma süreçlerini açıklamaya çalışmışlardır. Buna göre “madun uluslaşma” süreçleri uzun süre boyunca çok etnikli bir imparatorluk hakimiyetinde bulunduğu veya birkaç imparatorluk arası tampon bölgelerde yer aldıkları için kendi bağımsız yönetici elitleri, askeri kapasiteleri ve siyaseti standartlaştıran etkin devlet yapılarına sahip değillerdir. Dolayısıyla bu tip uluslaşma projelerinin aşması gereken adımlar büyük güç uluslaşma süreçlerinden oldukça farklıdır. Yine de “madun uluslaşma” süreçleri üzerine olan ve yukarıda tartıştığımız örnekler Çek, Baltık ve Yunan ulusçuluğu gibi bu aşamaları nihayetinde başarıyla geçmiş modellerden hareket ettikleri için; bunun yanında siyasi olarak olgunlaştıkları ve rakip milliyetçilik projelerini de tasfiye ettikleri için standartlaşmış örnekler olarak görülebilirler. Çalışmamızda göstermeye çalıştığımız gibi Süryani milliyetçiliği açısından bakıldığında bu modellere uymayan bazı kritik

noktalar ön plana çıkmaktadır. Birincisi yüzyıllar boyunca birkaç çok etnikli imparatorluğun geçiş coğrafyalarında buldukları için Süryani gruplar siyasi coğrafya algısı olarak farklı hafızalara ve öncelikler sahiptirler. Her ne kadar 19.yy'dan itibaren modern vatan tanımına ilişkin kapsayıcı tanımlar yapılmaya çalışılsa da bu tanımların kendileri de emperyalizm, büyük güç siyaseti ve komşu baskın uluslaşma süreçlerinin etkisi altında şekillenmiştir. İkinci nokta ise geleneksel millet sistemlerinin üzerine kurulu olduğu patrimonyal ve dini sınırlar özellikle metropol alanları dışında yaşayan Süryani grupları arasında grup aidiyetinden kaynaklanan ayrımlar oluşturmuştur. Uluslaşma süreci içinde olan her toplumda karşılaşılan but patrimonyal/yerel bağlar etkin bir ulus devlet bürokrasisi tarafında şiddetli veya barışçıl yöntemlerle zamanla dönüştürülse de Süryaniler böyle bir dönüştürücü devlet yapısına sahip değillerdir. Sonuç olarak Süryani toplumu içinde yaşadıkları farklı ulus devlet siyasal kurumlarıyla ilişki içinde kimlik ve adaptasyon stratejileri geliştirmişlerdir. Böylece Süryaniler siyasi ve coğrafi nedenlerden ötürü kendi içlerinde ayrışma yaşayarak farklı mezheplerin savunuculuğunu üstlenmişlerdir. Dolayısıyla Süryani kimliği ortak bir dini geleneğin simgesel görünümünden çok ayrışmanın sembolik görünümü haline gelmiştir. Mikro düzeyde incelendiğinde aynı kimlik kisvesi altında bulunan grupların aslında ortak duyguları yansıtan bir değerde hareket etmedikleri görülebilir. Bu da milliyetçiliğin aynı kimlik çatısı altında dahi çeşitlenebileceğini göstermektedir. Bu durum ortak bir Süryani milliyetçiliğinden söz edilemez olarak anlaşılmalıdır. Ulus-devlet kurma yolunda farklılıkları tasfiye edip ortak bir kimlik inşa etmek, kestirme bir yol olarak görülebilir. Süryaniler de 19. yüzyılın sonlarından itibaren siyasal bir topluluk kurma hayaline dair bu keşfin önünü açmışlardır. Fakat aynı zamanda Süryani topluluğunda bu hayale direnç gösteren, diğer bir deyişle ortak kimlik inşa etme serüveninde farklı tezlere sahip olan bir diğer hareket biçimi de ortaya çıkmıştır. Bu hareket biçimleri her ne kadar Süryani topluluğunun kim olduğu, nasıl adlandırılması gerektiği, kültürel değerlerinin neye referans sağladığı konularda ortak mutabakat kuramasa da Süryanilerin ulus olarak ortak hareket edebileceğini ima etmektedirler. Çünkü yapmaya çalıştıkları şey, "Süryani topluluğunun her şeyden önce gelir" mantığının nesiller boyu aktarılmasını sağlamaktır. 20. Yüzyılın getirdiği büyük değişim içinde göç ve kentleşme dinamikleri Süryani toplumunu da etkilemiş ve zaman içinde kendilerini Süryani olarak tanımlayan ancak etnik kimlik ve kolektif hafıza öncelikleri birbirinden farklı aidiyet yapıları şekillenmiştir. Mardin, İstanbul ve Stockholm örneğinde yapılan karşılaştırmalar Süryanilerin içinde buldukları siyasal şartlar

ve muhatap oldukları devlet yapıları bağlamında birbirinden farklı tip ulus kimliği, anavatan tanımı ve siyasal jargon geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Sosyolojinin doğuşundaki en temel sorunlardan biri eski rejimlerden modern ve homojen toplumlara dönüşümde bireyler ve kurumlar arasındaki karşılıklı hak ve sorumluluk ilişkilerinin yeniden nasıl tanımlanacağı olmuştur. Durkheim'ın kolektif bilinç olarak adlandırdığı standardize olmuş sosyal zaman, mekân ve politik sembolizm Türk ulusçuluğu da dahil olmak üzere pek çok ulusçuluk projesine ilham vermiştir. Oysa kavramın altında yatan –eğer olumlarsak- kapsayıcılık, -eğer eleştirirsek- tek tipleştirici mekanizmalar her şeyden önce geniş bir coğrafyada kitleleri şekillendirilecek etkin bir devlet inşası ile beraber ele alınmalıdır. Gerçekten de kolektif bilinç denen sembolizm, hafıza ve hedef türdeşliği bunu şekillendiren ve olası rakipleri tasfiye eden bir devlet aygıtına ihtiyaç duymaktadır. Ne var ki Süryani grupları üzerine yapılan karşılaştırmalar böyle etkin bir devlet inşa sürecine hiçbir zaman başlayamamış, buna fırsat dahi bulamamış etnik kimliklerin analizinde zorluklar oluşturmaktadır. Bütün bu zorluklara rağmen örneği verilen gibi fragmente olmuş etnik grupların incelenmesi milliyetçilik literatüründe hâkim olan, tamamlanan projeler üzerinden modeller inşa etme alışkanlığını eleştirerek daha kapsayıcı bir milliyetçilik literatürü için olanaklar sağlayacaktır. Milliyetçiliğin tarihsel rolüne bakıldığında onun bir topluluğun ulus-devlet kurma sürecini tamamlaması için önemli bir amaca hizmet ettiği görülebilir fakat Süryaniler örneğinde olduğu gibi farklı coğrafyalara yayılmış toplulukların sürgün siyaseti, tanınma talebinden daha çok topluluğun kültürel kimliğini muhafaza etmeyi ve aralarındaki diaspora ilişkisini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Çünkü küreselleşmeyle birlikte toplumsal hareketlerin ve post-modern siyasetin gereksinimleri değişmiş ve daha karmaşık hale gelmiştir. Bu bağlamda milliyetçiliğin rolünün sadece ulus-devletin varoluşsal bir yansıması için yeterli olduğu düşünülmemelidir. Milliyetçilik ayrıca geleneksel toplum anlayışından modern toplum koşullarına ayak uyduracak şekilde kültürel değerlerin düzenlenmesi olarak da ele alınmalıdır. En önemlisi ise bazı topluluklar için milliyetçiliğin rolü buldukları yerleşkelerde kendileri ile ötekiler arasında var olan ekonomik, sosyal ve siyasal hak adaletsizliğini azaltmayı içermektedir. Çünkü bölünmüş, sürgünde kalmış ve anavatanlarında medeni haklara tam sahip olamayan azınlıklar için milliyetçilik, aralarındaki farklılığı aşmalarına yeniden tek ağızdan konuşmalarına, dünyanın dikkatini çekmelerine ve uluslararası konumlarını yeniden kazanmalarına giden yol olmaktadır.

Kaynaklar

AGOS. (2014, 22 Eylül). *İsvec parlamentosunda artık beş Süryani milletvekili var.*
<https://www.agos.com.tr/tr/yazi/8067/isvec-parlamentosu-nda-artik-bes-suryani->

- Albayrak, K. (2011). Günümüz Ortadoğu'sunda Süryaniler. *Ortadoğu Yıllığı*, 615-632.
- Anzerlioğlu, Y. (1998). XIX. yy. ve sonrasında Nasturi Hıristiyanlarının faaliyetleri. *Türk Yurdu*, XVIII(134), 178-187.
- Assmann, J. (2001). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (Çev. A. Tekin). Ayrıntı Yayınları.
- Atto, N. (2011). *Hostages In The Homeland, Orphans In The Diaspora: Identity Discourses Among the Assyrian Syriac Elities in the European Diaspora*. Leiden University Press.
- Aydın, C. (1964). *Tarihte Süryaniler*. (C.I). Sıralar Matbaası.
- Bayburt, D. (2009). *Türk Tarihi'nde Süryaniler: 1830-1938* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yök Tez.
- Bilge, Y. (1991). *Süryaniler: Anadolu'nun solan rengi*. Yeryüzü Yayınları.
- Brock, S. P. & Taylor, D. G. K. (2006). Üçüncü binyılın başında; Süryani Ortodoks Kilisesi tanıklığı. S. P. Brock (Ed), *Saklı İnci: Süryani Ortodoks Kilisesi ve Antik Arami Mirası* (C. III.) (Çev. İstanbul Süryani Ortodoks Metropolitliği). Onur Ofset.
- Bulut, F. (2005). *Kürdistan'da etnik çatışmalar, dar üçgende üç isyan*. Evrensel Basım Yayın.
- Çalışkan, H. (2014). *İsveç'teki Süryani Toplumunun Temel Sorunları ve Türkiye İle Olan İlişkileri* [Uzmanlık tezi, T. C. Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı]. Ankara.
- Çelik, M. (1988). *Süryani Kilisesi tarihi* (C. I). Yayıncılık Matbaası.
- Çıkkı, F. M. (2004). *Naum Faik ve Süryani Rönesansı*. Belge Yayınları.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal kimlik kuramı, temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Dolapönü, H. (1972). *Tarihte Mardin*. Hilal Matbaası.
- Dufoix, S. (2011). *Diasporalar*. Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Erol, S. (2016). *Mazlum ve makul: İstanbul Süryanilerinde etno-dinsel kimlik inşası ve kimlik stratejileri*. İletişim Yayınları.
- Fiey, J. M. (1965). Assyrians or Arameans (Çev. G. Yana & G. Warda). *Quarterly Magazine of Studies and Research on the Churches of Syriac Language*, X, 1-13. <https://www.scribd.com/document/110711238/Assyrians-or-Arameans-JM-Fiey>
- Günel, A. (1970). *Türk Süryaniler tarihi*. Oya Matbaası.

- Hayes, E. R. (2005). *Doğu-Batı Asur/Süryanilerin kurduğu Urfa Akademisi* (Çev. Y. Günenç). Yaba Yayınları. (Özgün Çalışma, 1930).
- İris, M. (2003). *Bütün yönleriyle Süryaniler*. Dilek Ofset Matbaacılık.
- Kalay, U. (2024). *Devlet, kimlik ve hafıza: Diasporada ve anavatanda Süryani kimliğinin farklı veçheleri* [Doktora tezi, Ege Üniversitesi]. Yök Tez.
- Külliyat-ı Kavanin. (1663/1664). C. I, No. 2792, Aralık/Ocak, (H. 28 Cemaziyelahir 1074). Hazine-i Evrak. (Arşiv)
- Külliyat-ı Kavanin. (1729). C. II, No. 2796, (H. 24 Şevval 1141). Hazine-i Evrak.(Arşiv).
- Makko, A. (2010). The historical roots of contemporary controversies: National revival and the Assyrian concept of unity. *Journal of Assyrian Academic Studies*, 24 (4). 1-20.
- Makko, A. (2012). Discourse, identity and politics: A transnational approach to Assyrian identity in the twentieth century. Ö. A. Cetrez, S. G. Donabed & A. Makko (Eds.), *The Assyrian Heritage: Threads of Continuity and Influence* içinde (ss.297-319). Elanders Sverige.
- Oran, B. (2014). Azınlıklar nasıl azınlık oldu?. Y. İnceoğlu & S. Çoban (Eds.), *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde (ss.17-50). Ayrıntı.
- Özdemir, B. (2008). *Süryanilerin dünü bugünü, I. Dünya Savaşı'nda Süryaniler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özkırmılı, U. (2008). *Milliyetçilik kuramları*. Doğu Batı Yayınları.
- Öztürk, L. (2005). İslamiyet'in yayıldığı coğrafya'da yaşayan Hıristiyanların tarihine genel bir bakış. A. Taşgın, E. Tanrıverdi & C. Seyfeli (Eds.), *Süryaniler ve Süryanilik* (C. I). içinde (ss.11-37). Orient Yayınları.
- Parpola, S. (2004). National and ethnic identity in the Neo-Assyrian Empire and Assyrian identity in post-empire times *Journal of Assyrian Academic Studies*, 18 (2), 5-49.
- Romeny, B. T. (2005). From religious association to ethnic community: A research project on identity formation among the Syrian Orthodox under Muslim rule. *İslam and Christian-Muslim Relations*, 16 (4), 377-399.
- Rumelili, B. & Adısönmez, U. C. (2020). Uluslararası İlişkilerde kimlik-güvenlik ilişkisine dair yeni bir paradigma: Ontolojik güvenlik teorisi. *Uluslararası İlişkiler*, 17 (66), 23-39.
- Smith, A. D. (2017). *Ento sembolizm ve milliyetçilik*. (Çev. B. F. Çallı). Alfa Araştırma. (Özgün çalışma, 2009).
- Soydan, İ. & Tüncel, M. (2013). Osmanlı'da ilk yenileşme döneminde eğitimin kurumsal ve yönetsel oluşumu ve gelişimi. *Milli Eğitim*, 198, 11-125.

- Syriac Press. (2023, 29 Ocak). *Syriac Member of Swedish parliament Yusuf Aydin new Christian Democrats' spokesman for Christian minority rights*. <https://syriacpress.com/blog/2023/01/29/sweden-syriac-member-of-swedish->
- Tahincioğlu, Y. (2019). *Tarihleri, kùltùrleri ve inançlarıyla 5500 yıldır u topraklarda yaşıyan Süryaniler* (21. b.). Butik Yayıncılık ve Kişisel Gelişim.
- Telli, R. & Yılmaz, A. (2020). Geç dönem Osmanlı modernleşmesine genel bir bakış. *Liberal Düşünce Dergisi*, 100, 9-35.
- Trigona-Harany, B. O. S. (2008). *İntibah veya hab-ı gaflet: Aşür Yusuf, Naüm Faik ve Osmanlı Süryanileri* [Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi]. Yök Tez.
- Turgut, R. (2016). Bir halkın göç hikayesi: Süryanilerin XX. yüzyılda Türkiye'den Avrupa'ya göç süreci. *Mukaddime*, 7 (2), 275-294.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, kimlik ve milliyetçilik kavramlarının sosyolojik analizi. *Kaygı*, 20, 237-227.